

NEKI ASPEKTI SUVREMENE »KRIZE INTELEKTA«

Ante Kusić

U suvremenom se društvu sve više očituje mentalitet socijalizacije. Taj mentalitet u osnovi obilježava težnja za pravdom i jednakosti među ljudima. Već je moguće raspoznati i neke određeniije značajke toga novog mentaliteta.

Socijalizirani čovjek prihvaća čovjeka kao vrhovnu vrijednost, u okvirima prirode i kulture kao jedinih čimbenika koji čine čovjeka zrelijim i savršenijim. Umjesto vrednota Bog i vjera — kao mjerodavnih, ovdje nastupa tehnička civilizacija s čvrstim osloncem na iskustvene znanosti.

Socijalizirani čovjek preuzima mesijansku ulogu u mijenjanju društva, i to s egzistencijalnim prihvaćanjem osobne odgovornosti prema društvu. Naglasak se pri tome stavlja ne toliko na teoriju, koliko na praktična postignuća, tj. na konkretni život. Zbog toga ovdje na prvo mjesto dolaze biološke proizvodne vrijednosti.

Socijalizirani je čovjek ispunjen određenim revolucionarnim raspoloženjem. Stoga je on razočaran statičkim institucijama, pa i crkvama, i kršćanstvom: kršćanstvo nije pokazalo dovoljno inicijative i efikasnosti u društvenoj preobrazbi svijeta. Socijaliziranom čovjeku — za razliku od seoskog tipa kojemu se sviđaju nazivi »velečasni«, »prečasni« itd. i građanskog tipa kojemu mnogo znače naslovi »doktor«, »profesor« itd. — u stvari imponira samo osobna vrijednost koja je dokazana praktičnim djelovanjem. Puki naslovi bez uočljivog opravdanja u praksi izazivaju u njega još samo podrugljivi smiješak.

Socijalizirani je čovjek prožet klasnom solidarnošću koju potvrđuje praktično djelovanje. Na nj ne ostavljaju gotovo nikakav utisak samo lijepe riječi i velika načela, ako to nije istodobno potkrijepljeno i potvrđeno radom i učinkom. Budući da rad danas ima lančani i opći značaj, socijalizirani se čovjek osjeća najintimnije povezan sa širokim masama radnih ljudi, u svjetskim razmjerima. U tim masama on vidi snagu koja je u stanju promijeniti osjećanje i poglede na svijet i život. Kolektivni duh, a ne više duh individualizma, ovdje postaje kriterijem orijentacionog vrednovanja.

Ukratko, mentalitet socijaliziranog čovjeka obilježavaju slijedeće značajke: vjerovanje u tehniku i znanost, priznavanje vrijednosti konkretnog djelovanja umjesto apstraktnog teoretiziranja, poštovanje osobne vrijednosti i društvene solidarnosti. — Sve to, dakako, na razini čovjeka.

Čini se da pri tome postoji neki nesporazum između suvremenog socijaliziranog čovjeka i kršćanstva. Taj suvremeni, novi čovjek često uopće ne zna da su njegovi ideali u dobroj mjeri ideali starog kršćanstva. On ne zna da i evanđeoski orijentiran kršćanin mora visoko cijeniti tehniku i znanost kao nužna sredstva za bolji i ljepši čovjekov život — i to na temelju biblijskog načela: budite gospodari nad svim stvorenjima ze-

maljskim; da u prvom redu mora cijeniti upravo rad i izvršeno djelo — sjećajući se Kristovih riječi: »Što god učinite jednome od moje najmanje braće, meni ste učinili«; da nužno mora računati na osobnu vrijednost čovjeka — opet prema vjerskom načelu: Ne učini svome bližnjemu ono što ne bi želio da on tebi učini; i konačno da do srži mora biti ispunjen solidarnošću sa svim ljudima i u svom djelovanju nadahnut duhom komunitarne svijesti — imajući na umu Pavlove riječi: »Svi ste vi jedno u Isusu Kristu.«

Budući da je sve to najvećim dijelom nepoznato današnjem socijaliziranom čovjeku — za što smo opet u prvom redu krivi mi kršćani — socijalizirani čovjek našega vremena smatra kršćanski pogled na svijet i život egocentričnim i iluzornim u odnosu prema konkretnom čovjeku. Za socijaliziranog čovjeka je kršćanstvo nešto isto što i egocentrizam i iluzija, ili — još točnije: iluzija koja stvara mentalitet egocentrima. Tu je, čini se, glavni kamen spoticanja u velikom dijelu nesporazuma što dovode do toga da socijalizirani čovjek današnjice krivo shvaća ili apriorno osuđuje kršćanstvo. Socijalizirani je čovjek tako oblikovan da on ne podnosi nikakve iluzije, a najmanje iluzije koje idu u prilog egocentrizmu. Socijalizirani čovjek danas zahtijeva spoznajno obrazloženu i realistično utemeljenu istinu; on, zajedno s određenim kolektivističkim individualizmom, traži oplemenjeno i humanizirano poštovanje prema samoj prirodi. Ako kršćanstvo ništa od toga ne bi u sebi imalo, ono ne bi bilo u stanju odgovoriti onim najdubljim potrebama što ih nosi čovjek koji raste i razvija se u klimi suvremenog procesa socijalizacije.

S obzirom na sve to, čini se da je svođenje na što manju mjeru nesporazuma i poluistina između kršćanstva i socijaliziranog čovjeka ovisno o tome koliko je današnje kršćanstvo sposobno suočiti se s problemima današnjeg čovjeka te ispraviti oblike i posljedice u svijetu uvijek prisutnog egocentričnog mentaliteta što ga Jacques Maritain obuhvaća izrazom »kriza intelekta«.

Kršćanstvo i egocentrizam u »krizi intelekta«

Prema mišljenju J. Maritaina najteža je bolest našega vremena upravo ta »kriza intelekta« (Maritain, Andeoski naučitelj, str. 113). Ona nastupa pod tri simptoma, to su: agnosticizam, naturalizam i individualizam. Skrajnji je agnosticizam proširio uvjerenje da je objektivna istina za nas ljude posve nedohvatljiva. Skrajnji naturalizam zanijekao je postojanje svega vrhunarnog, i stvorio tome odgovarajući mentalitet obožavanja čiste prirode. Skrajnji individualizam proglasio je čovjeka-pojedinca posve autonomnim i samodostatnim bićem. Ta tri su stajališta podgrizla trostruki korijen našeg života: korijen razuma, vjerovanja i moralnosti (str. 117). Skupa s time došlo je do teških unutarnjih potresa u socijalnom, moralnom i religioznom poretku u svijetu, do razaranja obiteljskog života i raznih oblika neusklađenosti u čitavom ljudskom društvu. Maritain smatra da lijek protiv takvih oboljenja treba tražiti u restituciji intelekta u njegovoj prijašnjoj časti (str. 119), kao registra-tora istine i ograničavatelja samovolje.

Sintezu Maritainove, na nivou ljudskog društva vrlo opasne, trojke: agnosticizma, naturalizma i individualizma možemo obuhvatiti Sartreovom gnozeološko-operativnom devizom: prije moje slobodne odluke za mene ništa nije dobro ni zlo, ništa istinito ni neistinito. — Iz toga bi, naime, slijedilo da sam Ja kao subjekt onaj koji odlučuje o istinitosti i neistinitosti, dopuštenosti i nedopuštenosti na bilo kojem području. To bi u praksi značilo da je čovjek, na kraju krajeva kao pojedinac (jači, spretniji, samovoljniji, »sposobniji« u posve neodređenom smislu), jedini kriterij istine i neistine, dobra i zla. To bi dakako, na razini života u ljudskom društvu, doista bio vrlo opasan egocentrizam.

U nastojanju oko svođenja nesporazuma između kršćanstva i socijaliziranog čovjeka na što manju mjeru nužno je istaknuti da je kršćanstvo upravo opreka jednom takvom egocentrizmu, jer kršćanski pogled na svijet priznaje razum baš u funkciji registratora realistički utemeljene istine i funkciji ograničavatelja samovolje na bazi te istine. Prema kršćanstvu: nisam Ja kriterij istine, nego je zbiljska ili ontološka istina kriterij za moje mišljenje; nisam Ja kriterij dobra i zla, nego je ontološko dobro — sadržano u svim stvarima po njihovoj povezanosti s Apsolutnim Dobrom — kriterij za moje vrednovanje o dobru i zlu. Kršćanstvo zahtijeva da se pokoravamo ontološkoj istini u smislu određenog i za čovjeka dostupnog »izjednačenja stvarnosti s razumom« (adaequatio rei ad intellectum) i, obrnuto, razuma sa stvarnosti, pri čemu se u neprekidnom produbljivanju međusobno dopunjuju stvarnost s razumom i razum sa stvarnošću. Usput spomenimo da je prema Lenjinovu djelu *Materijalizam i empiriokriticizam* istina: subjektivni odraz objektivne stvarnosti, premda Lenjinov realizam vodi do ontološkog materijalizma, dok kršćanski realizam vodi do spiritualističkog teizma. Nadalje, kršćanstvo zahtijeva da se pokoravamo ontološkom Dobru u smislu usklađivanja ljudskog djelovanja s »naravnim zakonima« neizopačene savijesti, tj. takve za koju očuvanje ljudskog dostojanstva ostaje nepovredivi cilj. Tome sličnu usmjerenost ljudskog djelovanja zahtijeva u biti i suvremeni socijalizirani čovjek.

U kontekstu takve gnozeološko-etičke orijentacije, gdje su ontološka istina i ontološko dobro kriterij vrednovanja, kršćanstvo je u stanju moderirati ekstremni agnosticizam, naturalizam i individualizam — upravo kao društveno opasne korijene za mentalitet egocentrizma. Već samim time kršćanstvo, na jednom velikom dijelu životnog puta čovječanstva, ide zajedno sa suvremenim socijaliziranim čovjekom, ukoliko i on u dnu srca traži realni sadržaj istine, humanizirano i oplemenjeno poštovanje prirode i određeni kolektivistički individualizam. U filmu *Uccellacci e uccellini* (Ptičurine i ptičice, 1966) talijanskog režisera Pasolinija, angažiranog marksista i ateista, dva čovjeka — otac i sin putuju kroz polja i njive. Na putu susreću Sv. Franju Asiškog, koji im govori kako će jednog dana biti svladane sve suprotnosti između klasa, rasa i nacija, te da će za čovječanstvo započeti jedno novo i sretno doba kad više neće biti izrabljivačkog mentaliteta.

J. Maritain ističe kako je kršćanski filozofski pravac tomizma, čija je izvorna orijentacija »apsolutizam istine«, u stanju moderirati skrajnji agnosticizam. — Premda nama svakolika objektivno-ontološka istina ni-

je, zbog našeg različitim ograničenjima uvjetovanog razuma, nikada posve spoznatljiva, ipak je do određenog stupnja spoznatljiva i to na temelju određene ontološke vrijednosti logičke spoznaje, gdje se polazi od principa: protivrječja (»ništa ne može biti i ne biti istovremeno i s istog stajališta«), uzročnosti (»sve što nastaje, nastaje od drugoga«) i dovoljnog razloga (»sve što postoji ima razlog svog postojanja ili u sebi ili u drugome«). Ontološka stvarnost, u biti, ovdje je u određenom skladu sa sposobnošću spoznaje na temelju činjenice da — kao što nema »objekta bez subjekta«, nema ni »subjekta (spoznaje) bez objekta (spoznaje)«. Drugim riječima: niti se može spoznajni objekt svesti na spoznajni subjekt, niti spoznajni subjekt na spoznajni objekt, premda su obadva u neprekidnoj korelaciji. Objektivno ontološka istina nama je, dakle, barem djelomično — koliko je to nužno za naš normalni život u okvirima prirodnih zakona — ipak spoznatljiva: stoga »nisam Ja kriterij istine«, nego je određena objektivno-ontološka istina i za me mjerodavna.

Maritain ističe i to kako tomizam moderira također skrajnji naturalizam. Tu se prihvaća objektivno ontološko postojanje cjelokupne prirodne stvarnosti, kao i obveza poštovanja svih prirodnih zakona. Međutim, tu se dodaje samoj prirodi komponenta natprirodnoga: karakter nesamodostatnosti, i time stvorenosti stvari koje tvore vidljivu prirodu sa sobom povlači vrhovnu vlast Stvoritelja; i osim toga — smisaona tjelesnost vidljive prirode mora biti ovisna o nekom razumnom Biću duhovne naravi. I ovdje dakle vrijedi: »Nisam Ja kriterij istine«, nego je to objektivno sveznajući Bog, u čijem sveznanju ja moram prema svojim najboljim mogućnostima što više participirati. Tu je za kršćanina sve dublje upoznavanje prirode i njezinih zakona obveza i individualni zadatak.

Maritain naglašava kako tomizam moderira također skrajnji individualizam. — Tu se, kao i inače u kršćanstvu, stavlja u prvi plan poštovanje prema čovjeku kao individuumu, ali se upravo zbog toga žele obuzdati zastranjenja individualizma. Čovjek naime, ipak, nije svoj vlastiti i apsolutni gospodar, postoji Bog iznad čovjeka. Osim toga — postoje i drugi ljudi, koji također imaju pravo na svoju individualnost, pa stoga — moram Ja svoju individualnost u mnogočem prilagoditi njihovu pravu na individualnost. Za čovječje življenje i djelovanje, globalni kriterij vrednovanja jest da se na temelju ljubavi prema Bogu stvori prijateljstvo između ljudi, i prema takvu sveobuhvatnom prijateljstvu, moraju biti upravljani svi zakoni (Usp. Summa theologica, 132, q. 99, a. 1).

Dosljedno tomu svi zakoni moraju u sebi nositi slijedeće značajke: da su pošteni i pravedni, da ih je naravno moguće izvršavati, da su prilagođeni prilikama kraja, mjesta i vremena, da su nužni, da su za dobro zajednice, i da su jasni (Nav. dj. 1-2, q. 95, a. 3). To za sobom povlači zahtjev: individuuum se mora pokoravati nekim općenito vrijednim zakonima u etičkom i humanističkom smislu neizopačene savjesti. Tu, dakle, nema mjesta za nikakvu egocentričnu samovolju, pa ovdje opet vrijedi: »Nisam Ja kriterij dobra i zla«, nego je jedna Apsolutna Dobrota u Bogu mjerodavna, koliko u ontološkom toliko i u etičkom smislu, i za mene i za sve ljude.

Naše je doba odveć obilježeno negativnim posljedicama što na kraju krajeva proizlaze iz agnostičkog nijekanja objektivnosti istine, iz naturalističkog kulta same fizičke stvarnosti i individualističkog obožavanja svoga vlastitog Ja, — kao da uz subjektivni momenat u našoj spoznaji ne postoji nikakva objektivna komponenta, kao da uz poštovanje prema fizičkoj stvarnosti nisu također potrebni neki Ideali, kao da uz poštovanje prema svome vlastitom Ja nije također nužno, za normalan život čovjeka, odgajanje duha komunitarnosti, bratstva, jednakosti, altruističke požrtvovnosti, kao i svih drugih humanistički usmjerenih karakteroloških struktura.

Među zla kojima je obilježeno naše doba, zbog upravo spomenutih zastranjenja, spada, npr., glad u svijetu, i to takva glad da je Pavao VI mogao informirati svijet o tome da 15% ljudi na svijetu uživaju 85% zemaljskih dobara, dok 85% ljudi na zemlji uživa samo 15% zemaljskih dobara. To je na kraju krajeva, makar možda simplicistički izgledalo, ipak rezultat — kroz povijest i danas — filozofijom podržavana mentaliteta u kojem se nekako odgajalo čovjeka i pojedine društvene slojeve za subjektivizam uz omalovažavanje objektivizma, za naturalizam uz potcjenjivanje svakog idealizma, za individualizam uz zanemarivanje komunitarizma. Zrak je postajao sve više zaražen lozinkama: »jedi, pij i uživaj«, »živi život«, »poslije nas ako će i potop«, »kruha i igara«. I tako, konačno, dolazi dotle da jedni umiru od gladi, dok drugi objesno traže uvijek nove načine uživanja. Zbog toga su na kraju krajeva životom platili svoju humanističku angažiranost toliki mučenici prvih kršćanskih vremena, pa braća Kennedy, Martin Luter King i svi drugi borci koji su pali u borbi za pravdu kroz povijest i u naše doba. U temeljima sličnih ubojstava leže uvijek, kadgod više kadgod manje uočljive, filozofske orijentacije pretjerano naglašenog agnostičkog subjektivizma i individualističkog naturalizma, gdje se prije ili poslije uvijek išćahuri, kao normativ življenja i djelovanja, sila onoga koji je bezobzirniji. Bezobzirniji — sve do samoubilačkih oblika egocentrizma, koji se — jer čovjek ipak nije samodovoljan i u sebi potpun — očituju na način bijega iz svijeta stvarnosti u svijet opojenosti u uživanju opijuma, hašiša, morfija, LSD preparata, kokaina, marihuane, itd. Tako se dogodilo da npr. Hollywood, grad bogatstva i svih užitaka, ima i svoje drugo — narkomansko lice. Danas u Hollywoodu, baš oni kojima je život sve dao i onda ih ipak ostavio praznima naveliko uživaju posebno jaki narkotik, nazvan »speed«, s učinkom: čudno ponašanje, beskonačno dugi seksualni snovi, seksualne nastranosti, mazohizam, paranooidno ponašanje, sklonosti biti subjekt ili objekt nasilja — kako to potvrđuje Frederic Hacker, rukovodilac klinike u Beverly Hillsu, kao i ubojstva glumice Sharon Tate i društva, u kojemu su svi uživali narkotike. I kad jedan čuveni pjevač, čije se ime ne spominje, svojim prijateljima za Božić šalje pakete od pola kilograma kokaina, narkotika koji izaziva najraznovrsnije halucinacije, od kojih svaki paket po dnevnim cijenama stoji oko 10000 dolara, onda se nekako nameće pitanje: Živimo li mi ljudi moderne civilizacije među utvarama ili ljudima?!

Pri jednom takvu životnom stilu nužno se, u ime pravde i zaštite dostojanstva ljudske ličnosti, boriti svim silama za onu restituciju intelekta

u njegovoj prijašnjoj časti, to jest protiv bezobzirnog i ubilačkog egocentrizma, njegovanog u krilu mentaliteta što raste iz skrajnjeg subjektivističkog agnosticizma i skrajnjeg naturalističkog individualizma.

U Bibliji je rečeno: »Tko (odveć) ljubi život svoj, izgubit će ga«. Tu je izravno osuđen upravo ocrtani stil življenja. U operativnoj obradi te biblijske misli rekao bi kršćanin Dostojevski: »Ako nema Boga, sve je dopušteno«, ali — jer ima Boga, nije sve dopušteno. Socijalizirani čovjek našeg vremena rekao bi na tu temu: ako ne postoji nikakva objektivna i ontološka istina, bilo bi sve dopušteno, ali — jer postoji objektivna i ontološka istina u razvoju prirode, čovjeka i društva, nije dopušteno ono što spriječava umom regulirani razvoj prirode, čovjeka i društva. Zbog implicitnih skretanja u filozofske koncepcije koje ne priznaju ontološku komponentu istine bili su i u marksizmu kritizirani i osuđeni Abram Moisejević Deborin i Ljubov Isakovna Akseljrod. Ova posljednja bila je kritizirana, jer je »davala koncesije agnosticizmu i relativizmu«. Socijalizirani čovjek našega doba traži dakle neko priznanje objektivno-ontološke komponente u našem spoznavanju istine. Ako kršćanstvo kao vjera ne bi u sebi nosilo jedan razumno utemeljen i za konkretnog čovjeka i društvo koristan i ontološki objektivan sadržaj, ono ne bi bilo u stanju ništa ponuditi suvremenom socijaliziranom čovjeku: bez takva sadržaja vjera je opasna iluzija, a socijalizirani čovjek ne želi imati posla s iluzijama.

Kršćanstvo kao protuteža mentalitetu egocentrizma

U cilju otklanjanja nesporazuma između socijaliziranog čovjeka i kršćanstva potrebno je posebno istaknuti onaj u konkretnom ljudskom životu funkcionalno koristan sadržaj kršćanske vjere, po kojem je kršćanstvo sposobno u teoriji i praksi suprotstaviti se zastranjenjima skrajnjeg subjektivističkog agnosticizma i skrajnjeg naturalističkog individualizma, te popraviti mentalitet egocentrizma koji iz boga niče i razvija se. Vjerski sadržaj takva tipa sadržan je na mnogim stranicama knjige *Bog u kojeg ne vjerujem* (II Dio in cui non credo, Cittadella editrice, Assisi) od španjolskog svećenika i novinara Juana Ariasa. »Da, nikada neću vjerovati u: Boga koji bi zaskočio čovjeka u grijehu iz slabosti. Boga koji bi osudio materiju... Boga koji bi ljubio patnju. Boga koji bi otvorio crveno svijetlo ljudskim radostima. Boga koji bi sterilizirao čovječji razum. Boga koji bi blagoslivljao nove Kaine čovječanstva... Boga koji bi unosio strah... Boga djeđicu čija bi se dobrota mogla izrabljivati. Boga koji bi stvarao monopol od Crkve, rase, kulture, kaste. Boga kojemu ne bi trebao čovjek. Boga nesposobna da se smije tolikim nestašlucima čovjeka. Boga koji bi se 'zabavljao' osudama. Boga koji ne bi znao čekati... Boga koga bi štovali oni koji su sposobni osuditi čovjeka... Boga koji bi priječio čovjeku rast, osvajanje, preobrazbu, uspon da postane 'kao Bog'. Boga koji bi od čovjeka vjernika tražio da se odreče čovječanstva. Boga koji ne bi sjeo pri našim ljudskim zabavama... Boga koji bi se bojava bogataša, pred čijim vratima kuca glad i bijeda. Boga koji bi mogao prihvatiti i razumjeti egoiste. Boga kojega bi častili posjetioci misa, a i nadalje krali i klevetali... Boga koji bi se ponekad kajao što je čovjeku darovao slobodu. Boga koji bi davao prednost nepravdi pred ne-

redom... Boga koga bi zanimala duše, a ne ljudi. Boga morfinista u obnovi zemlje i samo s nadom u zagrobni život. Boga koji bi imao učenike što izmiču od uloge u svijetu i ne mare za sudbinu svoje braće... Boga koga brane oni koji nikada ne uprljaju ruke, nikada ne provire kroz prozor, nikada ne zagaze u vodu... Boga koji bi podržavao statičnu, nepokretnu Crkvu. Nesposobnu Crkvu da se pročisti, usavrši i obnavlja... Boga koji ne bi nastavljao osuđivati nove farizeje povijesti. Boga kome su miliji bogataši... Boga koji bi prihvaćao i smatrao dobrim sve što mi svećenici govorimo o njemu... Boga kome čovjek ne bi bio mjera svega stvorenog... Boga koga se ne bi moglo pronaći u očima djeteta ili u privlačnoj ženi ili u zaplakanoj majci... Boga kome bi se jedni molili, a drugi radili... Boga koji bi radije uništavao zemlju i predmete što ih čovjek voli, nego ih obnavljao... Boga koji ne bi posjedovao širokogrudnost sunca, koji ljubi što dodirne: cvijeće i otpatke... Boga koji, prigrlivši čovjeka, ne bi mu već ovdje na zemlji znao priopćiti okus, radost, slast, slatki ugođaj, puninu svih ljudskih ljubavi... Boga u koga se ne bi moglo nadati, usprkos svakoj nadi. Da, Bog je drugi, drugačiji Bog» (Izdali Dominikanci, Korčula, 1970; usp. str. 165—169).

Čini se da naše doba samo od sebe traži korekturu konkretnih odraza »krize intelekta«. Kulturna situacija našega doba počiva uglavnom na dvije činjenice: mi danas imamo, po prvi put u povijesti, jednu isključivo materijalnu kulturu (Malraux) i drugo: iako je ta kultura u posljednje vrijeme u javnom mnijenju imala većinu oduševljenih pristaša, čini se da danas jako prevladavaju njezini kritičari. Zrak je zasićen osporavanjem, revolucijom, anarhizmom, itd. — Nameće se pitanje: Ne otkriva li to jednu unutarnju, možda prirodenu čežnju čovjeka prema Nečemu što nadilazi samu materijalnost? Odgovor na to pitanje neka dađu slijedeće činjenice i mišljenja onih suvremenika kojih ime u svakom slučaju mnogo znači za stvaranje suvremene idejne orijentacije u ljudskom društvu.

U veljači 1970. godine održan je u New Yorku kongres sveučilišnih profesora i pisaca. Raspravljalo se o temi »Svršetak scientističko-racionalističke tradicije«. Pod izrazom »racionalistički« nije se mislilo omalovažiti ljudski razum: razum i dalje ostaje najodličnija oznaka čovjeka. Mislilo se samo na jednostrani pravac prirodoslovnog scientizma, koji je smatrao da može vlastitim sredstvima riješiti sva pitanja čovječjeg života i djelovanja. Kongres zaključuje: to se pokazalo nemogućim, jer čovječja svijest u sebi nosi jednu »neformuliranu glad, jednu potrebu za preobraženjem i duhom zajedništva«, o čemu suhi scientizam ništa ne zna.

To je isto izrazio bivši generalni sekretar Ujedinjenih Naroda, U T a n t, ovim riječima: »Po mom uvjerenju, jedan isključivo intelektualistički razvoj, koji ne bi bio praćen m o r a l n i m i s p i r i t u a l n i m r a z v o j e m, može nas voditi samo iz krize u krizu... Danas je nužna sinteza takva s j e d i n j u j u ć e g z n a č a j a u k o j e m b i č i t a v č o v j e k m o g a o d o ć i d o h a r m o n i č n o g r a z v o j a« (Usp. *Christ in der Gegenwart*, 1970. br. 34. str. 269). — Može se reći da ispod mnogostrukih oblika nemira u naše vrijeme ključa u čovjeku čežnja prema jednom novom vjerovanju, koje međutim nikako ne mora značiti povratak kršćanstvu. To se

vidi već u zanosu s kojim se pokret hipija okreće prema indijskom tipu spiritualnosti. Ali u svakom slučaju nazrijeva se jedan prodor prema obzorjima Duha. Engleski liberalni filozof povijesti, T o y n b e e, predviđa sjedinjenje ili barem neko stapanje velikih svjetskih religija. Katolički mislilac Jean G u i t t o n ne ide tako daleko, on tvrdi samo ovo: »Ateističke mase možda će uskoro stajati pred jednom golemom promjenom. Ne može se tvrditi da će sve ići u smislu ateizma. Mi se usmjerujemo u pravcu jednoga diferenciranog, spiritualnijeg čovječanstva« (Usp. nav. mj.).

Zaključak

Na početku ovog prikaza naglasili smo kako je suvremeni socijalizirani čovjek svim svojim bićem usmjeren na konkretnog čovjeka u njegovim prirodnim dispozicijama, kako je on usmjeren na mesijansku ulogu i revolucionarnost u cilju efikasnije društvene preobrazbe svijeta, kako je prožet duhom klasne solidarnosti oslanjajući se na potporu širokih masa radnih ljudi. Takva usmjerenost ne dopušta postojanje mentaliteta udobnog egocentrizma. Ne podnosi ni filozofske koncepcije neobjektivističkog agnosticizma, egoističkog naturalizma i asocijalnog individualizma. Takve filozofske orijentacije stvaraju pogodno tlo za egocentrizam. Naime, ako uopće nikakva istina nije objektivna, preostaje zaključiti da za me vrijedi samo »moja vlastita« istina. To bi, dakle, bila posljedica skrajnjeg agnosticizma. Dalje, u istom slijedu, ako već nijedna istina o prirodi i svijetu nema objektivni smisao, preostaje: stvoriti i poštovati isključivo »svoju vlastitu« istinu o prirodi i svijetu. To bi u stvari bila praktična posljedica skrajnjeg agnostičkog naturalizma. — I dalje, ako nijedna društveno važna misao nema nikakav objektivni smisao, preostaje: tražiti i vršiti samo »svoju vlastitu« individualističku, sebi prihvatljivu, istinu. To bi, konačno, bila praktična posljedica agnostički-naturalističkog individualizma.

Ukratko, u skrajnje agnostičkom i egocentričkom mentalitetu ostaje doista bez odgovora pitanje: Je li bolje biti živi magarac ili mrtav lav?! — Kao što dosljedan kršćanin, tako isto i dosljedan socijalizirani čovjek našega doba prihvaća drugu alternativu, tj. — biti mrtav lav; stoga im je neprihvatljiv egocentrički mentalitet i filozofske orijentacije iz kojih taj mentalitet proizlazi i razvija se.

Ovdje bih se htio unaprijed ograditi od svake polemike o gnoseološkim aspektima agnostičkog konceptualizma, pozitivističkog naturalizma i relativističkog individualizma. Ali, kad je već govor o smanjenju nespo razuma između kršćanstva i socijaliziranog čovjeka našega vremena, tada kao kršćanin moram reći: u borbi protiv asocijalnog egocentrizma, moramo, svaki na svome mjestu, prema svojim sposobnostima i mogućnostima, pomoći socijaliziranim masama nepravdom pogođenih ljudi.

U svojoj knjizi *Lettres d'ouvriers aux évêques* (Pariz, 1966) Paul G a u t h i e r navodi riječi jednoga radnika koji kaže: »Ja mislim da radnici nisu protiv Crkve. Ali, ako bi Crkva htjela privući radnički svijet, morala bi, prigodom socijalnih sukoba, biti na strani radnika, jer: radnici ne

čine ništa drugo nego brane svoj kruh, i jer smo svi mi jednaki pred Bogom« (usp. str. 99).

U svladavanju asocijalnog egocentrizma moramo doista polaziti od objektivizma istine; ali unatoč tome, uvijek moramo biti spremni ispravljati vlastita stajališta, na temelju opravdane »agnostičke« kritike. Nadalje, moramo zadržati naš vjerski supernaturalizam, ali nikada ne smijemo olako prelaziti preko opravdanih postavki »naturalizma«. Kao što s druge strane, mi moramo braniti kolektivizam, ali i istodobno računati s opravdanim stajalištima »individualizma«. Mi smo kršćani, dakle, za istiniti »Ego«, ali smo protiv egocentrizma; mi smo za ono što je »Natura«, ali ne možemo prihvatiti apsolutizirani naturalizam; mi smo, nadalje, svjesni mnogostrukog »agnosco« (nespoznatljivo mi je!), ali smo protiv skrajnjeg agnosticizma.

Ako se današnje kršćanstvo pokaže sposobnim i uspješnim u oslobađanju čovječanstva od mentaliteta egocentrizma, i uvjerljivim u pobijanju filozofskih orijentacija iz kojih je taj mentalitet nikao, iščeznut će sami od sebe mnogi nesporazumi između kršćanstva i socijaliziranog čovjeka današnjice. Maritainova »kriza intelekta« sa svojim ubitačnim društvenim posljedicama vjerojatno će tada biti dobrim dijelom i u mnogočem nadvladana.